

ZARZĄDZENIE PREZESA ZAKŁADU UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH

z dnia 6 marca 1961 r.

w sprawie przekazania uspołecznionym zakładom pracy niektórych czynności z zakresu rent.

Na podstawie § 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 1960 r. o zakresie i trybie działania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. Nr 23, poz. 134) zarządza się, co następuje:

§ 1. Przekazuje się uspołecznionym zakładom pracy wykonywanie następujących czynności z zakresu rent:

- 1) informowanie pracowników oraz członków rodzin pozostałych po pracownikach o warunkach wymaganych do uzyskania rent (wraz z dodatkami) określonych w dekreście z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97), zwanym dalej „dekretem”,
- 2) informowanie o dowodach, które należy dołączyć do wniosku o rentę, oraz udzielanie pomocy przy załatwianiu spraw rentowych, w szczególności w zakresie użyciwania potrzebnych dowodów,
- 3) zawiadamianie właściwych oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o przyjęciu do pracy rencisty lub o dalszym zatrudnieniu pracownika, któremu przyznano rentę.

§ 2. Uspołecznionym zakładom pracy zatrudniającym co najmniej 500 pracowników przekazuje się ponadto przyjmowanie zgłaszanych po raz pierwszy wniosków o renty (wraz z dodatkami), określonych w dekreście, a mianowicie wniosków o renty:

- 1) starcze lub inwalidzkie — zgłaszane przez pracowników, którzy pozostają w zatrudnieniu lub których zatrudnienie ustało, jeżeli wniosek o rentę zostanie zgłoszony przed upływem jednego roku od daty ustania zatrudnienia,
- 2) rodzinne — zgłaszane przez członków rodziny pozostałych po pracowniku, który zmarł w czasie zatrudnienia lub po ustaniu zatrudnienia, jeżeli wniosek o rentę zostanie zgłoszony przed upływem jednego roku od daty ustania zatrudnienia pracownika.

§ 3. Uspołecznione zakłady pracy zatrudniające mniej niż 500 pracowników mogą za zgodą właściwego terytorialnie oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przyjmować również wnioski o renty, o których mowa w § 2.

§ 4. Za uspołecznione zakłady pracy w rozumieniu niniejszego zarządzenia uważa się w szczególności przedsię-

biorstwa państwowe i spółdzielcze, urzędy, instytucje oraz organizacje społeczne.

§ 5. Datę zgłoszenia wniosku w uspołecznionym zakładzie pracy przyjmującym wnioski rentowe uważa się za datę zgłoszenia wniosku w oddziale (inspektoracie) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

§ 6. 1. Oddziały Zakładu Ubezpieczeń Społecznych prowadzą ewidencję zakładów pracy przyjmujących na ich obszarze działania wnioski o renty (§§ 2 i 3) i zawiadamiają pisemnie te zakłady o obowiązku (§ 2) lub wyrażeniu zgody (§ 3) na przyjmowanie tych wniosków.

2. Zaniechanie przyjmowania wniosków o renty przez zakład pracy, w którym liczba pracowników zmniejszyła się poniżej 500 (§ 2) lub była mniejsza niż 500 (§ 3), może nastąpić tylko po uprzednim porozumieniu z terytorialnie właściwym oddziałem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i musi być potwierdzone pisemnie przez ten oddział.

§ 7. Szczegółowe wyjaśnienia potrzebne do właściwego wykonywania czynności, o których mowa w §§ 1—3, zawiera instrukcja stanowiąca załącznik do zarządzenia.

§ 8. Uspołecznione zakłady pracy obowiązane są delegować pracowników wykonujących czynności, o których mowa w §§ 1—3, na szkolenie organizowane przez oddziały (inspektoraty) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Udział pracowników w tym szkoleniu traktuje się na równi z wykonywaniem ich normalnych obowiązków służbowych.

§ 9. Za właściwe wykonanie zadań, o których mowa w §§ 1—3, odpowiedzialny jest kierownik zakładu pracy i pracownik, któremu zlecił on nadzór nad wykonywaniem tych zadań.

§ 10. 1. Oddziały (inspektoraty) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych obowiązane są udzielać instruktazu i pomocy zakładom pracy oraz zaopatrywać je bezpłatnie w potrzebne druki i formularze.

2. W ciągu dwóch miesięcy po ogłoszeniu niniejszego zarządzenia oddziały (inspektoraty) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych przeprowadzą szkolenie pracowników delegowanych przez zakłady pracy przyjmujące wnioski o renty (§§ 2 i 3).

§ 11. Oddziały (inspektoraty) Zakładu Ubezpieczeń Społecznych mają prawo kontrolować wykonywanie przez zakład pracy czynności, o których mowa w §§ 1—3.

§ 12. Zarządzenie wchodzi w życie po upływie dwóch miesięcy od dnia ogłoszenia.

Prezes Zakładu Ubezpieczeń Społecznych: S. Będkowski

Załącznik do zarządzenia Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 6 marca 1961 r. (poz. 153).

INSTRUKCJA W SPRAWIE WYKONYWANIA PRZEZ USPOŁECZNIONE ZAKŁADY PRACY NIEKTÓRYCH CZYNNOSCI Z ZAKRESU RENT

Udzielanie informacji i pomocy przy załatwianiu spraw rentowych.

§ 1. 1. W myśl § 1 pkt 1 i 2 zarządzenia Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych uspołecznione zakłady pracy powinny informować pracowników oraz członków rodzin pozostałych po pracownikach o warunkach wymaganych do uzyskania prawa do rent (wraz z dodatkami), przewidzianych w dekreście z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97), zwanym dalej „dekretem”, i o dowodach, które należy dołączyć do wniosku o rentę, oraz udzielać im pomocy przy załatwianiu spraw rentowych. Dla ułatwienia zakładom pracy wykonania tych zadań w załączniku do niniejszej instrukcji omawia się szczegółowo warunki wymagane do uzyskania prawa do renty (wraz z dodatkami) oraz dowody, które należy dołączyć do wniosku o rentę.

2. Udzielanie pomocy pracownikom oraz członkom rodzin pozostałych po pracownikach przy załatwianiu spraw rentowych powinno polegać w szczególności na sporządzaniu lub pomocy przy sporządzaniu wniosków o renty, uzyskiwaniu zaświadczeń niezbędnych do uzasadnienia wniosku z odpowiednich komórek zakładu pracy, udzielaniu pomocy w uzyskiwaniu dowodów spoza zakładu pracy oraz w interesowaniu się przebiegiem załatwiania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (ZUS) złożonego wniosku o rentę.

3. Pomoc zakładu pracy przy załatwianiu spraw rentowych nie powinna jednak ograniczać się tylko do przypadków, kiedy pracownik lub członek jego rodziny zgłasza się z prośbą o udzielenie mu tej pomocy. Zakład pracy powinien również z własnej inicjatywy podejmować czynności, które przyczynią się do szybkiego załatwienia spraw rentowych. W szczególności jeżeli chodzi o pracowników, którzy w niedługim czasie osiągną wiek starczy (pracownicy II kategorii zatrudnienia: mężczyźni 65 lat, kobiety 60 lat, pracownicy I kategorii zatrudnienia: mężczyźni 60 lat, kobiety 55 lat), zakład pracy (komórka kadrowa) powinien wcześniej uprządkować ewidencję dotyczącą okresów zatrudnienia, a ponadto pomóc tym pracownikom w uzyskaniu dowodów potrzebnych do stwierdzenia okresów zatrudnienia w innych zakładach pracy, tak aby z chwilą osiągnięcia przez pracownika wieku starczego i zgłoszenia wniosku o rentę nie było zwłoki w przyznaniu renty z powodu braku dostatecznych dowodów stwierdzających okresy zatrudnienia wymagane do uzyskania renty starczej (25 lat dla mężczyzn, 20 lat dla kobiet). Natomiast jeśli chodzi o pracowników, którzy z powodu poważnej choroby pobierają przez dłuższy czas zasiłki z ubezpieczenia na wypadek choroby, zakład pracy powinien interesować się stanem ich zdrowia. Jeśli według opinii lekarskiej pracownik taki nie będzie mógł po wyczerpaniu zasiłków przystąpić do pracy, zakład powinien porozumieć się z pracownikiem w sprawie zgłoszenia przez niego wniosku o przyznanie mu renty inwalidzkiej przed końcem wyczerpania prawa do zasiłków. Istotą omawianej wyżej pomocy zakładu pracy powinno być bezwzględne zapobieżenie sytuacji, w której by pracownik

pozostał bez środków do życia — nie mając ani zarobków, ani zasiłków, ani renty. W związku z tym zakład pracy przed powzięciem decyzji co do dalszego trwania stosunku pracy danego pracownika powinien posiadać dokładną informację o sposobie załatwienia przez ZUS wniosku o rentę. W razie śmierci pracownika zakład pracy powinien z własnej inicjatywy podjąć niezwłocznie wszelkie czynności i kroki, aby uprawnieni członkowie jego rodziny uzyskali jak najszybciej renty.

4. Pracownik, któremu zakład pracy zlecił wykonywanie czynności, o których mowa w ust. 2 i 3, powinien zwracać się o wyjaśnienia do oddziału lub inspektoratu ZUS właściwego ze względu na miejsce położenia zakładu pracy w tych wszystkich wypadkach, gdy ma wątpliwości co do sposobu właściwego i szybkiego załatwienia spraw rentowych.

Przyjmowanie wniosków o renty.

§ 2. 1. W myśl §§ 2 i 3 zarządzenia Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych uspołecznione zakłady pracy powinny przyjmować wnioski o renty (wraz z dodatkami) przewidziane w dekrecie. Które uspołecznione zakłady pracy i w jakich przypadkach przyjmują wnioski o renty, określają powołane wyżej paragrafy zarządzenia.

2. Kierownik zakładu pracy powinien zlecić wykonywanie czynności związanych z przyjmowaniem wniosków o renty odpowiedniemu pracownikowi (pracownikom), zwanemu w dalszej części instrukcji „zakładowym referentem rentowym”.

3. Kierownictwo zakładu pracy przyjmującego wnioski o renty powinno spowodować, by w sposób najbardziej stosowny dla danego zakładu pracy pracownicy byli poinformowani, kto lub jaka komórka przyjmuje wnioski o renty, oraz o miejscu i czasie urzędowania tej komórki (wywieszki informacyjne, trwałe ogłoszenia, informacje w regulaminie pracy itp.).

§ 3. 1. Pracownicy, którzy nie są już zatrudnieni, oraz członkowie rodzin pozostali po zmarłych pracownikach mogą zamiast w zakładzie pracy zgłaszać wnioski o renty w oddziale lub inspektoracie ZUS właściwym ze względu na miejsce ich zamieszkania, jeżeli zgłoszenie wniosku w zakładzie pracy utrudnia zbyt wielka odległość zakładu pracy od miejsca zamieszkania zainteresowanego.

2. Wnioski o rentę byłych pracowników lub po byłych pracownikach zgłaszane po upływie terminu określonego w § 2 zarządzenia, jak również wnioski o rentę rodzinną po pracowniku-renciście, wnioski o wznowienie postępowania zakończonego decyzją odmowną, o podwyższenie lub zmianę renty, o wznowienie wypłaty już przyznanej renty, o przyznanie dodatków do pobieranej renty lub o przyznanie zasiłku pogrzebowego — osoby zainteresowane powinny zgłaszać bezpośrednio w oddziale lub inspektoracie ZUS właściwym ze względu na miejsce ich zamieszkania.

§ 4. 1. Do obowiązków zakładowego referenta rentowego należy w szczególności:

- 1) wszechstronne informowanie zainteresowanych o warunkach wymaganych do uzyskania renty i o dowodach które należy dołączyć do wniosku o rentę, oraz wydawanie bezpłatnie druków ułatwiających zgłaszanie wniosków; potrzebne druki i formularze w odpowiedniej ilości dostarcza na zamówienie zakładu pracy oddział (inspektorat) ZUS, właściwy ze względu na miejsce położenia zakładu pracy;
- 2) przyjmowanie wniosków sporządzonych przez zainteresowanych lub w razie potrzeby spisywanie ich na ustalonych formularzach;
- 3) przedstawianie wniosków w dniu ich przyjęcia pracownikowi wyznaczonemu przez zakład pracy do przyjmowania korespondencji w celu zaopatrzenia wniosku w pieczęć zakładu pracy z datą wpływu wniosku oznaczoną datownikiem;

- 4) wpisywanie wniosków w dniu ich zgłoszenia do rejestru wniosków o renty, prowadzonego według wzoru podanego w ust. 2;
- 5) dołączanie do wniosków wymaganych dowodów i oświadczeń (§ 5);
- 6) udzielanie osobie zgłaszającej wniosek pomocy w uzyskaniu dowodów spoza zakładu pracy;
- 7) przysyłanie wniosków wraz z dołączonymi dowodami do oddziału (inspektoratu) ZUS właściwego ze względu na miejsce zamieszkania zainteresowanego w ciągu 3 dni od daty uzyskania ostatniego dowodu, nie później jednak niż w ciągu jednego miesiąca od daty zgłoszenia wniosku (§ 5 ust. 3);
- 8) odnotowanie w rejestrze wniosków daty wysłania wniosku do oddziału (inspektoratu) ZUS;
- 9) odnotowanie sposobu załatwienia wniosku przez ZUS po otrzymaniu z ZUS zawiadomienia o załatwieniu wniosku.

2. Zakładowy referent rentowy prowadzi rejestr wniosków o renty, który powinien zawierać następujące dane:

Lp.	Data zgłoszenia wniosku	Nazwisko i imię zainteresowanego	Wniosek o rentę			Sposób załatwienia wniosku przez ZUS (w razie przyznania renty inwalidzkiej zanotować przyczynę inwalidztwa)	Uwagi
			jaką? (starczą, inwalidzką, rodzinną)	wysłano			
				dnia	do		
1	2	3	4	5	6	7	8

§ 5. 1. Dowody i oświadczenia, które mają być dołączone do wniosku o rentę, oraz formę ich sporządzania określają przepisy rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 24 listopada 1959 r. w sprawie postępowania przy ustalaniu prawa do świadczeń i zasad wypłaty świadczeń przewidzianych w przepisach o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin oraz o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych oraz ich rodzin (Dz. U. Nr 65, poz. 393), o czym szczegółowo informuje załącznik do niniejszej instrukcji.

2. Zakładowy referent rentowy uzyskuje możliwie niezwłocznie, nie później jednak niż w ciągu jednego miesiąca od daty zgłoszenia wniosku, we własnym zakresie działania od odpowiednich komórek swojego zakładu pracy dowody wymagane do stwierdzenia uprawnień do świadczeń rentowych, a mianowicie dowody, które:

- 1) zakład pracy obowiązany jest sam wydać (zaświadczenia stwierdzające okresy zatrudnienia i pobierania zasiłków chorobowych, wysokość miesięcznych zarobków, które mają być przyjęte do obliczenia podstawy wymiaru renty — § 30 załącznika do niniejszej instrukcji),
- 2) znajdują się w aktach osobowych pracownika (np. zaświadczenie dotyczące okresów zatrudnienia w poprzednich zakładach pracy, zaświadczenie właściwych organów wojskowych stwierdzające okres odbytej służby wojskowej, zaliczany do okresu zatrudnienia, wyciąg z aktu urodzenia pracownika, jego małżonki itp.).

3. Nie później niż w ciągu jednego miesiąca od daty zgłoszenia wniosku o rentę zakładowy referent rentowy przesyła wniosek wraz z uzyskanymi dowodami do oddziału (inspektoratu) ZUS właściwego ze względu na miejsce zamieszkania zainteresowanego. Wniosek należy bezwzględnie przelać w powyższym terminie nawet wówczas, gdy do niego nie

dołączono wszystkich potrzebnych dowodów i niezależnie od tego, czy o brakujące dowody stara się sam zainteresowany, czy też zakładowy referent rentowy. Jeżeli o dowody stara się sam zainteresowany, zakładowy referent rentowy poucza go, że brakujące dowody powinien po ich uzyskaniu przesłać bezpośrednio do oddziału (inspektoratu) ZUS. Jeżeli o brakujące dowody, inne niż wymienione w ust. 2, stara się zakładowy referent rentowy, powinien przesłać je po uzyskaniu do oddziału (inspektoratu) ZUS.

4. Jeżeli do wniosku o rentę nie dołączono dowodów, które w myśl przepisów powodują umorzenie postępowania (§ 29 rozporządzenia powołanego w ust. 1), oddział (inspektorat) ZUS wzywa zainteresowanego pismem z zwrotnym poświadczaniem odbioru do przedstawienia brakujących dowodów w ciągu 2 miesięcy od otrzymania pisma. Oddział (inspektorat) ZUS przesyła wezwanie zawsze do zainteresowanego, a więc nawet wówczas, kiedy o brakujące dowody stara się zakładowy referent rentowy. W razie nieprzedstawienia dowodów w powyższym terminie postępowanie ulega umorzeniu z dniem upływu wyznaczonego terminu, o czym oddział (inspektorat) ZUS zawiadamia zainteresowanego. Przedstawienie wspomnianych dowodów po umorzeniu postępowania traktuje się jako nowy wniosek o rentę.

§ 6. 1. Zaświadczenia zakładów pracy dla celów rentowych powinny być wystawiane na przewidzianych do tego celu formularzach dostarczanych przez oddział (inspektorat) ZUS, a jeśli nie są wystawiane na takich formularzach, to powinny zawierać wszystkie dane zawarte w tych formularzach.

2. Dane stwierdzone w zaświadczeniach (ust. 1) mogą być oparte wyłącznie na dokumentach posiadanych przez za-

kład pracy (umowy o pracę, listy płac itp.), a nie na zeznaniach świadków.

3. Zaświadczenia powinny zawierać m. in. wyraźne nazwisko, podpis i stanowisko służbowe osoby upoważnionej do wystawiania zaświadczenia oraz pieczęć zakładu pracy.

Zawiadamianie o zatrudnieniu rencistów.

§ 7. 1. W myśl § 1 pkt 3 zarządzenia Prezesa ZUS upołączone zakłady pracy powinny zawiadamiać właściwe oddziały ZUS o przyjęciu do pracy rencisty lub o dalszym zatrudnieniu pracownika, któremu przyznano rentę.

2. O przyjęciu do pracy lub zatrudnieniu rencisty należy zawiadomić oddział ZUS, który przyznał rentę, tylko wówczas, kiedy zarobek rencisty przekracza 500 zł miesięcznie, a przy pracach zleconych lub umowach o dzieło wynosi 750 zł lub więcej. O zatrudnieniu rencisty należy zawiadomić oddział ZUS nawet wtedy, gdy rencista podaje, że rentę ma wprawdzie przyznaną, lecz jej nie pobiera, gdyż z powodu wykonywania zatrudnienia lub posiadania dochodów z innych źródeł zawieszono mu wypłatę renty. W zawiadomieniu należy podać imię i nazwisko, datę urodzenia i adres rencisty, kwotę zarobku oraz datę, od której jest zatrudniony, a w miarę możliwości również znak i numer zamieszczony na decyzji rentowej lub na odcinku przekazu rentowego, które rencista powinien posiadać.

3. W celu uzyskania od osób przyjmowanych do pracy informacji o tym, że są rencistami, zakład pracy (komórka zatrudnienia, kadr itp.), załatwiając formalności związane z przyjęciem do pracy, stawia danej osobie pytanie, czy ma przyznaną rentę, chociażby jej nie pobierała. Pytanie to należy zadawać ustnie w każdym przypadku, jeśli chodzi o osobę w wieku do 50 lat, i odpowiedź należy odnotować w aktach osobowych pracownika. Jeśli chodzi o osoby w wieku

ponad 50 lat, należy żądać od nich złożenia pisemnego oświadczenia, czy mają przyznaną rentę. Jeśli dana osoba ma przyznaną rentę, powinna podać, który oddział ZUS przyznał rentę, a w miarę możliwości również znak decyzji przyznającej rentę, którą rencista powinien posiadać. Powyższe oświadczenie należy przechowywać w aktach osobowych pracownika.

4. W celu uzyskania informacji o tym, czy pracownicy już zatrudnieni w dniu wejścia w życie niniejszej instrukcji są rencistami, należy przejrzeć posiadane przez zakład pracy „wnioski o wydanie legitymacji ubezpieczeniowej” (druk E22), które pracownicy złożyli w celu uzyskania legitymacji. Wnioski te zawierają oświadczenia, czy pracownik pobiera rentę. Należy również w tym samym celu przejrzeć oświadczenia dotyczące otrzymania zasiłku rodzinnego (druk Ch 35a), złożone przez pracowników. Również i te formularze zawierają rubryki dotyczące pobierania renty. Uzyskane z tych źródeł informacje o pobieraniu rent przez pracowników należy wykorzystywać w celu zawiadomienia o tym oddziału ZUS, właściwego dla miejsca zamieszkania pracownika. Jednorazowe przejście wniosków o legitymacje i oświadczeń dotyczących zasiłków rodzinnych oraz zawiadomienie na tej podstawie oddziału ZUS, który z pracowników jest rencistą, powinno nastąpić najpóźniej do dnia 31 sierpnia 1961 r.

5. Wnioski i oświadczenia określone w ust. 4, które pracownicy będą składać w przyszłości, zakłady pracy powinny również wykorzystywać do zawiadamiania oddziałów ZUS o przyjęciu do pracy lub o dalszym zatrudnieniu rencistów (ust. 2).

6. Jeżeli zatrudniona lub przyjmowana do pracy osoba jest rencistą kolejowym; zakład pracy powinien zawiadomić o tym dyrekcję okręgową kolei państwowych, która wypłaca lub przyznała rentę.

Załącznik do instrukcji w sprawie wykonywania przez upołączone zakłady pracy niektórych czynności z zakresu rent.

WARUNKI I DOWODY WYMAGANE DO UZYSKANIA RENT I DODATKÓW DO RENT

Jakie renty i dodatki do rent przewiduje dekret o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników oraz ich rodzin?

§ 1. Dekret przewiduje następujące renty i dodatki do rent:

1) renty:

- a) starcze (§ 2—4),
- b) inwalidzkie (§ 5 i 6),
- c) rodzinne (§ 7—18),

2) dodatki do rent:

- a) dla żony (§ 19),
- b) dla dzieci, wnuków i rodzeństwa (§ 20),
- c) za nieprzerwany okres zatrudnienia (§ 21),
- d) dla pracowników nauki (§ 22),
- e) dla osób odznaczonych orderami lub tytułami (§ 23),
- f) dodatek tzw. bracki za pracę fizyczną w brackich zakładach pracy (§ 24),
- g) dodatek do renty starczej z tytułu inwalidztwa wojennego — wojskowego (§ 25).

Renta starcza.

Komu i kiedy przysługuje renta starcza?

§ 2. 1. Renta starcza przysługuje pracownikowi, który spełnił wszystkie następujące warunki:

- 1) przebył w zatrudnieniu: mężczyzna 25 lat, a kobieta 20 lat;
- 2) osiągnął wiek starczy: mężczyzna 65 lat, a kobieta 60 lat, a jeżeli chodzi o pracownika, który wykonywał pracę zaliczoną do I kategorii zatrudnienia: mężczyzna 60 lat, a kobieta 55 lat;

3) osiągnął wiek starczy w czasie zatrudnienia lub w okresie nie dłuższym niż 5 lat po ustaniu zatrudnienia; jednak pracownik, który przebył w zatrudnieniu: mężczyzna 35 lat, a kobieta 30 lat, ma prawo do renty po osiągnięciu wieku starczego, chociaż wiek ten ukończył po upływie 5 lat od ustania zatrudnienia.

2. Pracownikowi, który:

- 1) osiągnął wiek starczy, lecz nie ma jeszcze wymaganego okresu zatrudnienia, przysługiwać będzie renta starcza dopiero po dopracowaniu okresu brakującego do wymaganego okresu zatrudnienia;
- 2) ma wymagany okres zatrudnienia, lecz nie osiągnął jeszcze wieku starczego, renta starcza przysługiwać będzie dopiero po osiągnięciu wieku starczego (ust. 1 pkt 3).

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę starczą?

§ 3. Do wniosku o rentę starczą należy dołączyć następujące dowody:

- 1) dowód stwierdzający datę urodzenia pracownika (§ 32),
- 2) dowody stwierdzające wymagany do przyznania renty starczej okres zatrudnienia (§ 26—29),
- 3) zaświadczenie zakładu pracy o wysokości miesięcznych zarobków pracownika, które mają być przyjęte do obliczenia podstawy wymiaru renty (§ 30),
- 4) oświadczenie podpisane przez pracownika, czy pozostaje w zatrudnieniu lub posiada dochody z innych źródeł (§ 34).

Kiedy należy zgłosić wniosek o rentę starczą?

§ 4. Wniosek o rentę starczą należy zgłosić po spełnieniu warunków do jej uzyskania (§ 2). Pracownicy natomiast, którzy mają okres zatrudnienia wymagany do renty starczej, a nie posiadają na udowodnienie całego lub części tego okresu pisemnych dowodów, lecz mogą go udowodnić zeznaniami świadków, powinni zgłosić wniosek o przyznanie renty starczej na 6 miesięcy przed osiągnięciem wieku starczego. W tym przypadku postępowanie dowodowe powinno być przeprowadzone w takim czasie, aby decyzję w sprawie renty można było wydać nie później niż w chwili osiągnięcia wieku starczego przez pracownika.

Renta inwalidzka.

Komu i kiedy przysługuje renta inwalidzka?

§ 5. 1. Renta inwalidzka przysługuje pracownikowi, który spełnił następujące warunki:

- 1) stał się inwalidą w czasie zatrudnienia lub najpóźniej w ciągu 2 lat po ustaniu zatrudnienia (ust. 2),
- 2) posiada wymagany okres zatrudnienia (ust. 3 i 4),
- 3) nie pobiera zasiłku chorobowego lub wynagrodzenia z powodu czasowej niezdolności do pracy.

2. Inwalidą jest osoba, która z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu stała się całkowicie lub częściowo niezdolna do wykonywania zatrudnienia i została zaliczona przez komisję lekarską do spraw inwalidztwa i zatrudnienia do jednej z następujących trzech grup inwalidów:

- 1) do I grupy inwalidów obejmującej osoby całkowicie niezdolne do wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia, które ponadto wymagają stałej opieki innej osoby,
- 2) do II grupy inwalidów obejmującej osoby całkowicie niezdolne do wykonywania jakiegokolwiek zatrudnienia, które jednak nie wymagają stałej opieki innej osoby,
- 3) do III grupy inwalidów obejmującej osoby, które tylko częściowo są niezdolne do wykonywania zatrudnienia.

3. Okres zatrudnienia wymagany do uzyskania renty inwalidzkiej zależy od wieku, jaki pracownik osiągnął w chwili powstania inwalidztwa. Okres ten wynosi dla pracownika w wieku:

powyżej 18 lat do 20 lat	—	1 rok,
" 20 " " 22 "	—	2 lata,
" 22 " " 25 "	—	3 "
" 25 " " 30 "	—	4 "
" 30 "	—	5 lat.

Okres 5-letniego zatrudnienia dla pracownika w wieku powyżej 30 lat powinien przypadać na okres ostatnich 10 lat przed ustaniem zatrudnienia.

4. Dla uzyskania renty inwalidzkiej wystarczy każdy okres zatrudnienia nawet poniżej roku, jeśli inwalidztwo powstało:

- 1) wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej,
- 2) w wieku poniżej 18 lat,

- 3) w wieku poniżej 20 lat, jeśli pracownik rozpoczął zatrudnienie przed ukończeniem 18 lat i pracował bez przerwy do daty powstania inwalidztwa.

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę inwalidzką?

§ 6. Do wniosku o rentę inwalidzką należy dołączyć:

- 1) dowód stwierdzający datę urodzenia pracownika (§ 32),
- 2) dowody stwierdzające wymagany do przyznania renty inwalidzkiej okres zatrudnienia (§ 26—29) wraz ze stwierdzeniem, czy pracownik pobiera zasiłek chorobowy; jeżeli inwalidztwo spowodowane zostało wypadkiem w zatrudnieniu (art. 36 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin — Dz. U. z 1958 r. Nr 23, poz. 97), to zamiast dowodów stwierdzających okresy zatrudnienia należy przedstawić odpis karty wypadku w zatrudnieniu, sporządzony przez zakład pracy, w którym zdarzył się wypadek;
- 3) zaświadczenie zakładu pracy o wysokości miesięcznych zarobków pracownika, które mają być przyjęte do obliczenia podstawy wymiaru renty (§ 30),
- 4) zaświadczenie o stanie zdrowia (§ 33),
- 5) oświadczenie podpisane przez zainteresowanego, czy pozostaje w zatrudnieniu lub posiada dochody z innych źródeł (§ 34),
- 6) wywiad zawodowy dla osób pozostających w zatrudnieniu na formularzu K1Z 5.

Renta rodzinna.

Po kim przysługuje renta rodzinna?

§ 7. Renta rodzinna przysługuje po pracowniku, który zmarł:

- 1) wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej albo
- 2) wskutek innych przyczyn i w chwili śmierci posiadał warunki do uzyskania renty starczej lub inwalidzkiej (§ 2 lub § 5) lub pobierał jedną z tych rent.

Którzy członkowie rodziny mają prawo do renty rodzinnej?

§ 8. Do renty rodzinnej mają prawo:

- 1) małżonkowie (żona, mąż),
- 2) dzieci własne zmarłego, dzieci przysposobione przez zmarłego, dzieci drugiego małżonka (pasierby), dzieci obce wzięte na utrzymanie i wychowanie przez zmarłego, wnuki i rodzeństwo zmarłego oraz
- 3) rodzice zmarłego (ojciec i matka).

Kiedy żona ma prawo do renty rodzinnej po śmierci męża?

§ 9. 1. Żona ma prawo do renty rodzinnej po śmierci męża (§ 7), jeżeli w chwili jego śmierci pozostawała z nim we wspólności małżeńskiej i ponadto spełnia co najmniej jeden z następujących warunków:

- 1) wychowuje co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa zmarłego pracownika (rencisty) w wieku do lat 8, uprawnione do renty rodzinnej, albo
- 2) stała się inwalidą przed śmiercią męża lub w ciągu 5 lat po jego śmierci lub przed ustaniem prawa do renty ro-

dzinnej z tytułu wychowywania dziecka, wnuka lub rodzeństwa zmarłego pracownika (rencisty) w wieku do lat 8, albo

- 3) osiągnęła wiek 55 lat przed śmiercią męża lub w ciągu 5 lat po jego śmierci lub przed ustaniem prawa do renty rodzinnej z tytułu wychowania dziecka, wnuka lub rodzeństwa zmarłego pracownika (rencisty) w wieku do lat 8 lub z tytułu własnego inwalidztwa.

2. Żona, która w chwili śmierci męża była z nim rozwiedziona lub nie pozostawała we wspólności małżeńskiej, ma prawo do renty rodzinnej, jeżeli posiada ustalone przez sąd prawo do alimentów ze strony zmarłego męża oraz spełnia jeden z warunków wymienionych w ust. 1 pkt 1—3.

3. Żonę, która w dniu śmierci męża była w ciąży, uważa się za niezdolną do wykonywania zatrudnienia przez okres ciąży i 10 tygodni po porodzie.

Kiedy mąż ma prawo do renty rodzinnej po śmierci żony?

§ 10. Mąż ma prawo do renty rodzinnej po śmierci żony-pracownicy (§ 7), jeżeli za życia żony pozostawał na jej utrzymaniu (§ 13) oraz spełnia odpowiednie warunki określone dla żony w § 9 ust. 1 i 2, z tym że prawo do renty rodzinnej na skutek osiągnięcia wieku mąż nabywa dopiero po osiągnięciu 65, a nie 55 lat życia jak żona.

Kiedy dzieci, wnuki i rodzeństwo zmarłego pracownika mają prawo do renty rodzinnej?

§ 11. 1. Dzieci własne, przysposobione lub pasierby zmarłego pracownika (§ 7) mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają następujące warunki:

- 1) są stanu wolnego,
- 2) nie przekroczyły 16 lat, a w razie uczęszczania do szkoły — 24 lat życia, a bez względu na wiek, jeśli są inwalidami I lub II grupy (§ 5 ust. 2) i stały się tymi inwalidami w wieku do lat 16 lub w czasie uczęszczania do szkoły w wieku do lat 24.

2. Dzieci obce wzięte na utrzymanie i wychowanie przez zmarłego pracownika lub rencistę oraz wnuki i rodzeństwo mają prawo do renty rodzinnej, jeżeli spełniają warunki wymienione w ust. 1, a ponadto spełniają jeszcze następujące warunki:

- 1) nie mają prawa do renty rodzinnej po własnych rodzicach,
- 2) zostały wzięte na utrzymanie i wychowanie co najmniej na rok przed śmiercią pracownika; warunek ten nie jest wymagany, jeżeli pracownik zmarł wskutek wypadku lub choroby zawodowej,
- 3) rodzice ich nie żyją, a jeżeli żyją, to albo nie mogą im zapewnić utrzymania, albo zmarły pracownik ustanowiony został przez sąd opiekunem dziecka obcego wziętego na utrzymanie i wychowanie.

Kiedy rodzice mają prawo do renty rodzinnej?

§ 12. Do renty rodzinnej mają prawo tylko ojciec i matka po śmierci syna lub córki, gdy zmarły(a) był(a) pracownikiem (§ 7) i za jego(jej) życia rodzice pozostawali na jego(jej) utrzymaniu (§ 13), a ponadto spełniają jeden z następujących warunków:

- 1) wychowują co najmniej jedno z dzieci, wnuków lub rodzeństwa zmarłego pracownika w wieku do lat 8, uprawniające do renty rodzinnej (z tytułu wychowania dzieci prawo do renty rodzinnej może mieć tylko jedna osoba), albo

2) stali się inwalidami przed śmiercią lub w ciągu 5 lat po śmierci syna czy córki lub przed ustaniem prawa do renty rodzinnej z tytułu wychowywania dzieci, wnuków lub rodzeństwa zmarłego pracownika, albo

- 3) osiągnęli wiek: ojciec 65 lat, matka 55 lat przed śmiercią lub w ciągu 5 lat po śmierci syna czy córki, lub przed ustaniem prawa do renty rodzinnej z tytułu wychowywania dzieci, wnuków lub rodzeństwa zmarłego pracownika, lub z tytułu inwalidztwa.

Kiedy uważa się, że rodzice za życia syna lub córki pozostawali na ich utrzymaniu, a mąż za życia żony pozostawał na jej utrzymaniu?

§ 13. 1. Uważa się, że rodzice za życia syna lub córki pozostawali na ich utrzymaniu, a mąż za życia żony pozostawał na jej utrzymaniu, jeżeli w chwili śmierci tych osób (syna, córki bądź żony) rodzice lub mąż pozostawali na całkowitym utrzymaniu tych osób albo osoby te w sposób istotny przyczyniały się do utrzymania rodziców bądź męża.

2. Przyjmuje się, że rodzice za życia syna lub córki nie pozostawali na ich utrzymaniu, a mąż za życia żony nie pozostawał na jej utrzymaniu i że osoby te (syn, córka bądź żona) nie przyczyniały się w sposób istotny do utrzymania rodziców lub męża, jeżeli oboje rodzice lub jedno z nich albo mąż w chwili śmierci tych osób:

- 1) byli zatrudnieni i z tego tytułu uzyskiwali zarobek w wysokości co najmniej 500 zł miesięcznie; jeżeli zatrudnienie nie trwało dłużej niż 9 miesięcy licząc wstecz od śmierci syna, córki lub żony, przyjmuje się, że rodzice bądź mąż pozostawali na utrzymaniu wspomnianych osób bez względu na wysokość zarobków, jeśli nie mieli dochodu z innych źródeł,
- 2) byli właścicielami, posiadaczami lub użytkownikami gospodarstwa rolnego o rocznym przychodzie szacunkowym ustalonym dla wymiaru podatku gruntowego na kwotę co najmniej 4.000 zł,
- 3) posiadali przedsiębiorstwo przemysłowe, handlowe lub rzemieślnicze,
- 4) pobierali rentę albo
- 5) posiadali dochód z wszelkich innych źródeł poza wymienionymi w pkt 1—4, przekraczający w ciągu ostatnich 12 miesięcy kalendarzowych przed śmiercią syna, córki bądź żony przeciętnie kwotę 500 zł miesięcznie; do dochodów tych nie wlicza się pomocy ze strony zmarłego oraz ze strony osób nie obowiązanych do alimentacji.

Jakie dowody należy dołączyć do każdego wniosku o rentę rodzinną?

§ 14. Do każdego wniosku o rentę rodzinną bez względu na to, jakich członków rodziny dotyczy wniosek o rentę rodzinną (żony, męża, dzieci, rodziców), należy dołączyć:

- 1) dowód stwierdzający datę urodzenia zmarłego pracownika (§ 32),
- 2) wyciąg z aktu zgonu pracownika,
- 3) kartę wypadku w zatrudnieniu, jeżeli śmierć pracownika była następstwem tego wypadku, a jeżeli śmierć nastąpiła z innych przyczyn niż wypadek w zatrudnieniu — to dowody stwierdzające okresy zatrudnienia zmarłego wymagane do renty inwalidzkiej (§ 5 ust. 3 i 4),
- 4) zaświadczenie zakładu pracy o wysokości miesięcznych zarobków pracownika, które mają być przyjęte do obliczenia podstawy wymiaru renty (§ 30),

- 5) dowód stwierdzający datę urodzenia członka rodziny, którego dotyczy wniosek o rentę (§ 32),
- 6) oświadczenie podpisane przez pełnoletniego członka rodziny albo przez opiekuna za niepełnoletnie dziecko, czy członek rodziny, którego dotyczy wniosek o rentę, pozostaje w zatrudnieniu lub posiada dochody z innych źródeł (§ 34).

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę rodzinną dla żony?

§ 15. 1. Do wniosku o rentę rodzinną dla żony należy dołączyć:

- 1) dowody wymienione w § 14, a ponadto:
- 2) wyciąg z aktu małżeństwa,
- 3) zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia żony (§ 33), która nie ukończyła 55 lat i nie wychowuje dziecka uprawnionego do renty rodzinnej w wieku do lat 8, a ubiega się o rentę rodzinną z tytułu swojego inwalidztwa,
- 4) zaświadczenie wystawione przez prowadzącego księgi meldunkowe o wspólnym zamieszkiwaniu małżonków do chwili śmierci pracownika albo oświadczenie żony, jeżeli małżonkowie mieszkali oddzielnie w różnych miejscach, że wspólność małżeńska istniała mimo oddzielnego zamieszkiwania i podające istotne przyczyny oddzielnego zamieszkiwania małżonków.

2. Dla żony, która nie pozostawała we wspólności małżeńskiej ze zmarłym lub małżeństwo w chwili śmierci było rozwiedzione, należy przedstawić poza dowodami wymienionymi w ust. 1 wyrok sądu ustalający prawo żony do alimentów ze strony zmarłego męża.

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę rodzinną dla męża?

§ 16. Do wniosku o rentę rodzinną dla męża należy dołączyć takie same dowody jak dla żony, z tym że zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia męża przedstawia się wtedy, kiedy nie ukończył on 65 lat i nie wychowuje dzieci w wieku do 8 lat uprawnionych do renty rodzinnej po zmarłej żonie. Ponadto mąż powinien przedstawić pisemne oświadczenie stwierdzające, że pozostawał na utrzymaniu żony za jej życia i nie posiadał własnych źródeł dochodu określonych w § 13 ust. 2.

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę rodzinną dla dzieci?

§ 17. Do wniosku o rentę rodzinną dla dzieci należy dołączyć:

- 1) dowody wymienione w § 14, a ponadto,
- 2) zaświadczenia szkolne dzieci, które ukończyły 16 lat, a nie osiągnęły 24 lat życia, a jeżeli chodzi o dzieci, które stały się inwalidami I lub II grupy (§ 5 ust. 2) przed ukończeniem lat 16 lub w czasie uczęszczania do szkoły w wieku do lat 24 — zaświadczenie lekarza społecznej służby zdrowia stwierdzające stan zdrowia dziecka,
- 3) oświadczenie pozostałego rodzica lub opiekuna dzieci, stwierdzające, czy korzystają one ze świadczeń z fundusów publicznych (stypendia, przebywanie w zakładach opiekuńczych lub wychowawczych), a jeżeli tak — należy przedstawić odpowiednie zaświadczenie,
- 4) oświadczenie dotyczące dzieci obcych, wnuków i rodzeństwa stwierdzające:

- a) od kiedy te dzieci zostały wzięte na utrzymanie i wychowanie przez zmarłego pracownika oraz
- b) czy rodzice tych dzieci żyją, a jeżeli chociaż jedno z rodziców żyje, to dlaczego nie może zapewnić im utrzymania; zamiast oświadczenia stwierdzającego te okoliczności należy przedstawić postanowienie sądu, jeżeli zmarły był ustanowiony przez sąd opiekunem dzieci obcych wziętych przez niego na wychowanie i utrzymanie.

Jakie dowody należy dołączyć do wniosku o rentę rodzinną dla rodziców?

§ 18. Do wniosku o rentę rodzinną dla obojga lub jednego z rodziców należy dołączyć:

- 1) dowody wymienione w § 14, a ponadto:
- 2) zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia ojca w wieku poniżej 65 lat i matki w wieku poniżej 55 lat, jeżeli nie mają na wychowaniu dzieci zmarłego w wieku do 8 lat uprawnionych do renty rodzinnej (§ 33).
- 3) oświadczenie pisemne zainteresowanych stwierdzające, że pozostawali na utrzymaniu zmarłego syna lub zmarłej córki, na czym to utrzymanie polegało oraz czy i jakie posiadali własne źródła dochodów (§ 13).

Dodatek dla żony.

Kiedy przysługuje dodatek do renty dla żony i jakie należy przedstawić dowody?

§ 19. 1. Dodatek dla żony przysługuje do renty starczej lub inwalidzkiej, jeżeli żona rencisty spełnia następujące warunki:

- 1) ukończyła 50 lat życia albo wychowuje co najmniej jedno dziecko do lat 8, na które przysługuje dodatek do renty starczej lub inwalidzkiej, albo jest niezdolna do pracy,
- 2) pozostaje na wyłącznym i całkowitym utrzymaniu męża.

2. Dla otrzymania dodatku do renty dla żony należy przedstawić:

- 1) wyciąg z aktu małżeństwa,
- 2) dowód stwierdzający datę urodzenia żony (§ 32),
- 3) zaświadczenie lekarskie o stanie zdrowia żony, która nie ukończyła 50 lat i nie wychowuje choćby jednego dziecka do lat 8, na które przysługuje dodatek do renty (§ 33),
- 4) oświadczenie męża i żony, stwierdzające, że żona nie pobiera renty, nie pozostaje w zatrudnieniu ani nie posiada dochodów z innych źródeł, lecz pozostaje na wyłącznym i całkowitym utrzymaniu męża.

Dodatek dla dzieci, wnuków i rodzeństwa.

Kiedy przysługuje dodatek do renty dla dzieci, wnuków i rodzeństwa i jakie należy przedstawić dowody?

§ 20. 1. Dodatek dla dzieci, wnuków i rodzeństwa przysługuje do renty starczej, inwalidzkiej i rodzinnej, jeżeli dzieci, wnuki i rodzeństwo spełniają warunki, o których mowa w § 11, i jeżeli dla nich nie są wypłacane zasiłki rodzinne lub dodatki z innych tytułów.

2. Dla otrzymania dodatku do renty starczej lub inwalidzkiej dla dzieci, wnuków i rodzeństwa należy przedstawić:

- 1) dowody stwierdzające datę urodzenia dzieci (§ 32),
- 2) zaświadczenia szkolne dla dzieci, które ukończyły 16 lat,

- 3) oświadczenie ojca (matki) stwierdzające, czy dla dzieci wnuków i rodzeństwa wypłacane są zasiłki rodzinne lub dodatki z innych tytułów oraz czy dzieci korzystają ze świadczeń z funduszy publicznych (stypendia, przebywanie w zakładach opiekuńczych lub wychowawczych)
- 4) oświadczenie dotyczące dzieci obcych, wnuków i rodzeństwa, o którym mowa w § 17 pkt 4.

Dla otrzymania dodatków do renty rodzinnej dla dzieci, wnuków i rodzeństwa nie trzeba przedstawiać żadnych dodatkowych dowodów, gdyż wystarczą te same dowody, które przedstawiono dla uzyskania prawa do renty rodzinnej dla tych dzieci, wnuków i rodzeństwa (§ 17).

Dodatek za nieprzerwany okres zatrudnienia.

Kiedy przysługuje do renty dodatek za nieprzerwany okres zatrudnienia i jakie należy przedstawić dowody?

§ 21. 1. Dodatek za nieprzerwany okres zatrudnienia przysługuje pracownikowi tylko do renty z tytułu inwalidztwa powstałego z innych przyczyn niż wypadek w zatrudnieniu lub choroba zawodowa, jeżeli pracownik spełnia wszystkie następujące warunki:

- 1) posiada okres zatrudnienia powyżej 15 lat,
- 2) okres zatrudnienia powyżej 15 lat:
  - a) przypada po Wyzwoleniu,
  - b) jest nieprzerwany,
  - c) został osiągnięty w ostatnim zakładzie pracy,
  - d) został osiągnięty przed powstaniem prawa do renty.

2. Art. 11 dekretu o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników określa przypadki, kiedy uważa się okres zatrudnienia za nieprzerwany, mimo że pracownik z ważnych przyczyn miał przerwy w zatrudnieniu w ostatnim zakładzie pracy (np. z powodu służby wojskowej, niezdolności do pracy i pobierania zasiłków itp.), a nawet zmienił zakład pracy (np. z powodu redukcji etatów, likwidacji zakładu pracy, przeniesienia służbowego itp.).

3. Dla otrzymania dodatku za nieprzerwany okres zatrudnienia należy przedstawić zaświadczenie stwierdzające okresy zatrudnienia po Wyzwoleniu powyżej 15 lat oraz stwierdzające ewentualne przyczyny przerw w zatrudnieniu, a także ewentualne przyczyny zmiany zakładu pracy.

Dodatek dla pracowników nauki.

Kiedy przysługuje dodatek do renty dla pracowników nauki i jakie należy przedstawić dowody?

§ 22. Dodatek dla pracowników nauki przysługuje do renty starczej i inwalidzkiej, jeżeli pracownik zgłaszający wniosek o rentę jest pracownikiem nauki. Dla otrzymania wspomnianego dodatku pracownik powinien przedstawić dowód stwierdzający, że jest pracownikiem nauki i jest zatrudniony na stanowisku pracownika nauki.

Dodatek dla osób odznaczonych orderami lub tytułami.

Kiedy przysługuje dodatek do renty z powodu odznaczenia orderami lub tytułami i jakie należy przedstawić dowody?

§ 23. 1. Osobom uprawnionym do renty starczej, inwalidzkiej i rodzinnej przysługuje dodatek do tej renty, jeżeli zostały odznaczone:

- 1) przez władze Polski Ludowej orderami: „Budowniczego Polski Ludowej”, „Krzyża Grunwaldu”, „Virtuti Militari”, „Odrodzenia Polski” lub „Sztandaru Pracy”,

- 2) przez inne władze niż Polski Ludowej orderem „Virtuti Militari” w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 13 lutego 1946 r. za zasługi w czasie wojny 1939—1945 r.

2. Osobom uprawnionym do renty starczej lub inwalidzkiej przysługuje dodatek do tej renty również wówczas, gdy zostały odznaczone przez władze Polski Ludowej tytułami: Zasłużonego Nauczyciela PRL, Zasłużonego Górnika PRL, Zasłużonego Hutnika PRL, Zasłużonego Kolejarza PRL.

3. Dla otrzymania dodatku do renty z powodu odznaczenia:

- 1) przez władze Polski Ludowej orderami i tytułami, o których mowa w ust. 1 pkt 1 i ust. 2 należy przedstawić legitymację wydaną przez Kancelarię Rady Państwa,
- 2) przez inne władze niż Polski Ludowej orderem Virtuti Militari za zasługi:
  - a) w czasie kampanii wrześniowej (1939 r.) — należy przedstawić zaświadczenie wydane przez Ministerstwo Obrony Narodowej — Departament Kadr,
  - b) w czasie wojny 1939—1945 r. — poza kampanią wrześniową — należy przedstawić odpowiedni dowód stwierdzający nadanie tego odznaczenia.

Dodatek tzw. bracki.

Kiedy przysługuje do renty dodatek tzw. bracki i jakie należy przedstawić dowody?

§ 24. Dodatek tzw. bracki przysługuje tylko z tytułu pracy fizycznej w tych zakładach pracy, których pracownicy przed dniem 1 lipca 1954 r. mieli prawo do pensji brackich. Dodatek ten przysługuje do renty starczej, inwalidzkiej i rodzinnej dla wdowy. Dla otrzymania dodatku brackiego należy przedstawić zaświadczenie stwierdzające okresy zatrudnienia w brackich zakładach pracy przed dniem 1 lipca 1954 r. Dodatek ten jest obecnie mało aktualny, gdyż przysługuje tylko wówczas, kiedy jest niska podstawa wymiaru renty (§ 30), co przy obecnych zarobkach zachodzi wyjątkowo. Np. dodatek bracki do renty starczej przysługuje, jeżeli podstawa wymiaru renty nie przekracza 1000 zł; dodatek bracki do renty z tytułu inwalidztwa powstałego wskutek wypadku w zatrudnieniu lub choroby zawodowej przysługuje, jeżeli podstawa wymiaru renty nie przekracza 800 zł itp. Szczegółowe przepisy w sprawie dodatków brackich zawiera zarządzenie Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 1 lipca 1954 r. w sprawie warunków do uzyskania dodatków z tytułu pracy w brackich zakładach pracy i wysokości tych dodatków (Monitor Polski Nr A-70, poz. 876) zmienione rozporządzeniem Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 12 maja 1958 r. (Dz. U. Nr 31, poz. 140).

Dodatek do renty starczej z tytułu inwalidztwa wojennego (wojskowego).

Kiedy przysługuje dodatek do renty starczej z tytułu inwalidztwa wojennego (wojskowego)?

§ 25. Dodatek do renty starczej z tytułu inwalidztwa wojennego (wojskowego) przysługuje tym pracownikom, którzy nabywają prawo do renty starczej, a pobierają na podstawie przepisów o zaopatrzeniu inwalidów wojennych i wojskowych rentę inwalidzką z powodu inwalidztwa pozostającego w związku ze służbą wojskową. Do otrzymania tego dodatku nie potrzebuje pracownik przedstawiać żadnych innych dowodów poza dowodami, które należy dołączyć do wniosku o rentę starczą. W razie zbiegu prawa do renty starczej z pra-

wem do renty inwalidzkiej wojennej (wojskowej) przysługuje tylko jedna renta, a mianowicie wyższa lub wybrana przez pracownika.

Okresy zatrudnienia.

Jakie okresy wlicza się do okresów zatrudnienia?

§ 26. Do okresów zatrudnienia wlicza się okresy:

- 1) zatrudnienia (§ 27),
- 2) równorzędne z zatrudnieniem (§ 28),
- 3) zaliczalne do okresów zatrudnienia (§ 29).

§ 27. 1. Za okresy zatrudnienia uważa się:

- 1) okresy pracy wykonywanej na obszarze Państwa Polskiego na podstawie umowy o pracę lub mianowania, jeżeli pracownikowi przysługuje za nie wynagrodzenie. Obowiązuje czy pracę wykonuje obywatel polski czy obcy. Za okresy pracy na obszarze Państwa Polskiego uważa się okresy zatrudnienia:
  - a) po Wyzwoleniu na obszarze Polski Ludowej,
  - b) przed Wyzwoleniem na obszarach Polski w granicach sprzed 1 września 1939 r.,
  - c) przed Wyzwoleniem na obszarze Ziemi Odzyskanych i b. Wolnego Miasta Gdańska osób zamieszkałych na obszarze Państwa Polskiego z wyjątkiem okresów zatrudnienia w uznanych za zbrodnicze organizacjach Sturmstaffeln (SS), Sturmabteilungen (SA), Gestapo, Sonderdienst (SD) i Abwehr,
- 2) okresy pełnienia funkcji z wyboru, jeżeli otrzymywane z tego tytułu wynagrodzenie stanowiło główne źródło utrzymania zainteresowanej osoby,
- 3) okresy pracy chałupnika, jeżeli z tytułu tej pracy jest on w myśl przepisów uważany za pracownika,
- 4) okresy pracy członków spółdzielni pracy i kandydatów na takich członków, jeżeli osoby te w okresie pracy w spółdzielni uważane są w myśl przepisów za pracowników,
- 5) okresy zatrudnienia obywateli polskich wykonywanego po Wyzwoleniu za granicą w polskich przedstawicielstwach i misjach oraz delegowanych do międzynarodowych instytucji lub komisji,
- 6) wszystkie inne niż wymienione w pkt 5 okresy zatrudnienia obywateli polskich za granicą (a więc zarówno przed Wyzwoleniem, jak i po Wyzwoleniu), jeżeli obywatele ci byli zatrudnieni w Polsce Ludowej co najmniej 5 lat. Powyższy warunek nie jest wymagany:
  - a) od repatriantów, którzy powrócili do kraju po dniu 22 lipca 1944 r.,
  - b) w stosunku do zatrudnień wykonywanych na obszarze ZSRR,
  - c) od osób, które były obywatelami niemieckimi i uzyskały następnie obywatelstwo polskie,
  - d) w przypadkach, kiedy umowy między państwowe przewidują wzajemne zaliczanie okresów zatrudnienia na równi z zatrudnieniem w kraju.

Okresów zatrudnienia za granicą obywateli państw obcych nie zalicza się do okresów zatrudnienia na obszarze Państwa Polskiego, choćby te osoby mieszkały na tym obszarze i były później w Polsce zatrudnione, jeżeli umowy między państwowe nie przewidują takiego zaliczenia.

2. Do okresów zatrudnienia wymaganych do uzyskania renty starczej lub inwalidzkiej z tytułu inwalidztwa powstałego z innych przyczyn niż wypadek w zatrudnieniu lub choroba zawodowa nie zalicza się okresów zatrudnienia wyko-

nywanego w wymiarze godzin niższym niż połowa obowiązującego w danym zawodzie wymiaru czasu pracy, z tym że w razie wykonywania kilku zatrudnień bierze się pod uwagę łączny czas pracy tych zatrudnień.

3. Dowodami stwierdzającymi okresy zatrudnienia są: zaświadczenia zakładów pracy, wpisy w legitymacjach ubezpieczeniowych oraz inne dowody, jak: umowy o pracę, wpisy w dowodach osobistych oraz pisma kierowane przez zakład pracy do pracownika w czasie trwania zatrudnienia, jak: powołanie, mianowanie, angażowanie, zwolnienie, wyróżnienie, udzielenie urlopu itp. Dowody te muszą być przedstawiane w oryginale. Jeżeli zainteresowany zastrzegł sobie ich zwrot, zakładowy referent rentowy postępuje w sposób, o którym mowa w § 35.

4. Okresy zatrudnienia (ust. 1) mogą być udowodnione zeznaniami świadków tylko w przypadkach, gdy nie ma możliwości uzyskania dowodów pisemnych, w szczególności z powodu likwidacji zakładu pracy albo zniszczenia dowodów na skutek działań wojennych, klęsk żywiołowych lub upływu okresu przechowywania dowodów przez zakład pracy. Na każdy okres zatrudnienia powinno zeznać co najmniej 2 świadków, możliwie współpracowników zainteresowanego. Szczegółowe omówienie zeznań świadków zawiera § 31.

§ 28. Za okresy równorzędne z okresami zatrudnienia uważa się okresy:

- 1) pracy w zakładach pracy w związku z nauką zawodu,
- 2) pobierania zasiłków z ubezpieczenia społecznego z powodu choroby lub macierzyństwa,
- 3) służby wojskowej zawodowej i nadterminowej w Wojsku Polskim po dniu 1 listopada 1918 r.,
- 4) pełnienia mandatu posła na Sejm PRL,
- 5) uczęszczania do szkół:
  - a) przysposobienia zawodowego,
  - b) partyjnych i związków zawodowych pod warunkiem bezpośredniego uprzedniego zatrudnienia.

Dowodami stwierdzającymi powyższe okresy są zaświadczenia wystawiane przez właściwe władze lub zakłady pracy.

§ 29. 1. Za okresy zaliczalne do okresów zatrudnienia uważa się okresy z różnych tytułów, a mianowicie:

z tytułu działalności rewolucyjnej okresy:

- 1) pracy organizacyjnej w partiach oraz w innych organizacjach politycznych i społecznych, które naczelna władza właściwej partii politycznej uzna za okresy działalności rewolucyjnej,
- 2) pobytu w więzieniach i obozach odosobnienia za działalność rewolucyjną, uznane za takie przez władzę naczelną właściwej partii politycznej,

z tytułu nauki (nauczania) okresy:

- 3) nauki w szkole, do której pracownik został skierowany przez zakład pracy,
- 4) nauki w szkołach wyższych, jeżeli pracownik był zatrudniony bezpośrednio przed wstąpieniem do szkoły,
- 5) aspirantury naukowej (docentury), pod warunkiem uprzedniego zatrudnienia,
- 6) tajnego nauczania wykonywanego w czasie okupacji przez pracowników nauki i innych dydaktycznych pracowników szkół wyższych oraz nauczycieli,

z tytułu służby wojskowej okresy:

- 7) niezawodowej służby w Wojsku Polskim po dniu 1 listopada 1918 r.,
- 8) niezawodowej służby w polskich formacjach wojskowych za granicą od dnia 1 września 1939 r. do dnia 13 lutego 1946 r.,

- 9) służby pełnionej w Armii Związku Socjalistycznych Republik Rad przez osoby, które mają obywatelstwo polskie,
- 10) służby pełnionej w armiach sojusznicych w okresie wojny 1939 — 1945 pod warunkiem, że pracownik bezpośrednio przed tymi okresami lub do dnia 1 września 1939 r. był zatrudniony i posiada co najmniej 5 lat zatrudnienia po Wyzwoleniu; powyższe warunki nie są wymagane od repatriantów, którzy powrócili do kraju po dniu 22 lipca 1944 r.,
- 11) pobytu w niewoli w czasie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r. pod warunkami określonymi w pkt 10,
- 12) służby z poboru w charakterze szeregowca lub niezawodowego podoficera w armii niemieckiej, pełnionej w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r. przez osoby, które są obywatelami polskimi; okresy powyższe nie podlegają zaliczeniu, jeżeli pełnione były:
  - a) w formacjach wojskowych uznanych za zbrodnicze, a mianowicie: SS, SA, Gestapo, SD, Abwehr albo
  - b) przez osoby, które działały na szkodę Narodu lub Państwa Polskiego,
- 13) służby w wojskowych oddziałach ludowych w czasie wojny domowej w Hiszpanii,
- 14) służby w oddziałach, które prowadziły walkę z hitlerowskim okupantem, a mianowicie: w oddziałach Gwardii Ludowej, Armii Ludowej, Polskiej Armii Ludowej, Batalionów Chłopskich, Korpusu Bezpieczeństwa i Armii Krajowej oraz w organizacjach, które weszły w skład wymienionych oddziałów,
- 15) służby w oddziałach powstańczych w powstaniach śląskich w latach 1919—1921,
z tytułu *represji hitlerowskiej okresy:*
- 16) pobytu w niemieckich obozach koncentracyjnych i w obozach pracy przymusowej w czasie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 9 maja 1945 r. pod warunkami określonymi w pkt 10,
z tytułu *bezrobocia przed Wyzwoleniem okresy:*
- 17) bezrobocia przed Wyzwoleniem, udowodnionego dokumentami.

2. Dowodami stwierdzającymi okresy wymienione w ust. 1: pkt 1 i 2 są zaświadczenia władz naczelnych właściwych partii politycznych, pkt 3—6 zaświadczenia właściwych władz szkolnych, pkt 7—12 zaświadczenia właściwych organów wojskowych, pkt. 13 i 14 zaświadczenia Zarządu Głównego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację lub inny dowód zaopiniowany przez ten Związek, pkt 15 i 16 zaświadczenia Związku Bojowników o Wolność i Demokrację lub inne zaświadczenia stwierdzające te okoliczności. W razie niemożności przedstawienia pisemnych dowodów lub gdy istnieją tylko pisemne dowody częściowe, okresy wymienione w ust. 1 pkt 3—5, 7—12 i 16 mogą być udowodniane zeznaniami co najmniej 2 świadków. Szczegółowe omówienie zeznań świadków zawiera § 31.

Podstawa wymiaru renty.

Co przyjmuje się za podstawę wymiaru renty?

§ 30. 1. Za podstawę wymiaru renty, zależnie od wniosku zainteresowanego, przyjmuje się przeciętny miesięczny zarobek:

- 1) z ostatnich 12 miesięcy zatrudnienia liczonych wstecz od miesiąca, w którym ustało ostatnie zatrudnienie, a jeżeli zatrudnienie trwa nadal — od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o rentę, albo

- 2) z kolejnych 24 miesięcy zatrudnienia dowolnie wybranych przez zainteresowanego z okresu ostatnich 10 lat zatrudnienia przed zgłoszeniem wniosku o rentę.

2. Za zarobek, który przyjmuje się do obliczenia podstawy wymiaru renty, uważa się przysługujący pracownikowi z tytułu zatrudnienia w danym miesiącu kalendarzowym całkowity bez jakichkolwiek potrąceń zarobek w gotówce i w naturze wraz z wszelkimi dodatkami. Nie uważa się za zarobek w szczególności kwot wypłacanych z tytułu zasiłków rodzinnych i zasiłków chorobowych, nagród o charakterze niestałym, wynagrodzeń za prace zleczone, z tytułu umowy o dzieło, diet za wyjazdy służbowe, zwrotu pieniężnych kosztów przejazdów, stawnego i dodatku za rozłąkę, odszkodowania za zwolnienie z pracy bez zachowania ustawowego okresu wypowiedzenia, wypłat z funduszu zakładowego oraz udziału w części nadwyżki wynikającej z zatwierzonego bilansu rocznego spółdzielni pracy.

3. Wysokość zarobku ustala się na podstawie zaświadczenia zakładu pracy opartego na dokumentach (np. listy płac), a nie na zeznaniach świadków. Zarobki podają zakłady pracy miesiącami kalendarzowymi (oddzielnie za każdy miesiąc) na specjalnych formularzach.

Zeznania świadków.

Jaka powinna być treść i forma zeznań świadków?

§ 31. 1. Zeznanie świadka powinno zawierać:

- 1) dane personalne zeznającego, a w szczególności imię i nazwisko, datę urodzenia, adres zamieszkania, wykonywany zawód (nazwę zakładu pracy) lub numer pobieranej renty;
- 2) stwierdzenie, czy i jaki stosunek pokrewieństwa lub powinowactwa łączy świadka z zainteresowanym;
- 3) stwierdzenie świadomości odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywych zeznań;
- 4) stwierdzenie świadomości celu składania zeznań;
- 5) dane dotyczące okoliczności objętych zeznaniem, a mianowicie, jeżeli chodzi:
  - a) o okresy zatrudnienia (§ 27 ust. 1) — zeznanie powinno zawierać w szczególności następujące dane: gdzie i w jakich okresach i w jakim charakterze osoba ubiegająca się o rentę była zatrudniona, czy zatrudnienie było wykonywane w pełnym wymiarze godzin, ciągle, czy też dorywczo lub sezonowo, ile dni trwało w tygodniu lub miesiącu w roku;
  - b) o okresy zaliczalne do okresu zatrudnienia — zeznanie powinno zawierać szczegółowe dane dotyczące okresów wymienionych w § 29 ust. 1 pkt 3—5, 7—12 i 16, które składający wniosek chce mieć zaliczone do okresów zatrudnienia;
- 6) stwierdzenie, skąd świadkowi znane są okoliczności objęte zeznaniem, a jeżeli był współpracownikiem zainteresowanego i chodzi o udowodnienie okresu faktycznego zatrudnienia — czy posiada dowody własnej pracy;
- 7) własnoręczny podpis świadka.

Dla ułatwienia świadkom składania zeznań istnieją specjalne formularze, które oddział (inspektorat) ZUS dostarcza zakładowi pracy.

2. Jeżeli świadek zamieszkuje blisko miejsca położenia zakładu pracy, który przyjmuje wnioski o renty, i stawi się do zakładu pracy, wówczas zeznanie świadka spisuje zakładowy referent rentowy. Po odczytaniu zeznania przez referenta rentowego świadek podpisuje zeznanie, a referent po-

świadczą własnoręcznie podpisu świadka. Potwierdzenie powinno zawierać m. in. wyraźne nazwisko zakładowego referenta rentowego, jego podpis oraz pieczęć zakładu pracy.

3. Świadek może również złożyć zeznanie pisemne poza zakładem pracy, który przyjmuje wnioski o renty; zeznanie takie składa zainteresowany zakładowemu referentowi rentowemu. W tym przypadku własnoręcznie podpisu świadka powinna być potwierdzona przez notariusza, organy przydiów rad narodowych, oddział (inspektorat) ZUS lub przez uspołeczniony zakład pracy, w którym świadek był zatrudniony.

4. Zakładowy referent rentowy nie jest uprawniony do wzywiania świadków na przesłuchanie ani też do składania wniosków do sądu o przesłuchanie świadków.

Dowód stwierdzający datę urodzenia.

§ 32. Dowodem stwierdzającym datę urodzenia jest wyciąg z akt stanu cywilnego albo dowód osobisty, na podstawie którego referent rentowy sporządza notatkę na druku wniosku rentowego i poświadcza w sposób określony w § 6 ust. 3 instrukcji w sprawie wykonywania przez uspołecznione zakłady pracy niektórych czynności z zakresu rent.

Zaświadczenie o stanie zdrowia.

§ 33. Jeżeli zainteresowany zgłasza wniosek o rentę inwalidzką, o rentę rodzinną z powodu inwalidztwa lub o dodatek do renty dla członka rodziny z powodu jego inwalidztwa, powinien dołączyć do wniosku zaświadczenie o stanie zdrowia, wydane przez lekarza Zakładu Lecznictwa Zapobie-

gawczego (ZLZ) istniejącego przy zakładzie pracy, a jeśli przy zakładzie pracy nie ma lekarza ZLZ — przez lekarza zakładu społecznej służby zdrowia.

Oświadczenie w sprawie zatrudnienia lub posiadania dochodów z innych źródeł.

§ 34. Osoba zgłaszająca wniosek o rentę powinna złożyć oświadczenie, czy pozostaje w zatrudnieniu lub posiada dochody z innych źródeł. Treść oświadczenia zawiera formularz wniosku o każdą rentę.

Zwrot oryginalnych dowodów.

§ 35. Jeżeli zainteresowany zastrzegł sobie zwrot niektórych dowodów przedstawionych w oryginale, zakładowy referent rentowy żąda przedstawienia 2 odpisów tego dowodu lub sam sporządza te odpisy i po ich poświadczeniu zwraca zainteresowanemu jeden poświadczony odpis na dowód przyjęcia od niego oryginału. Oryginał dowodu i drugi odpis zakładowy referent rentowy przesyła przy wniosku oddziałowi (inspektoratowi) ZUS, zastrzegając w piśmie przewodnim zwrot oryginału dowodu zainteresowanemu po wydaniu decyzji w sprawie renty.

Oddziały i inspektoraty Zakładu Ubezpieczeń Społecznych.

§ 36. 1. Dla informacji zakładów pracy podaje się niżej siedziby, adresy i obszar działania oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych utworzonych zarządzeniem nr 1 Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 16 maja 1960 r. na podstawie § 7 ust. 2 statutu Zakładu Ubezpieczeń Społecznych:

Siedziba	Obszar działania	Adres	Telefon
Białystok	województwo białostockie	ul. Mickiewicza 5	20—67
Bydgoszcz	województwo bydgoskie	ul. Warmińskiego 3	23—04
Gdańsk	województwo gdańskie	ul. Okopowa 27	359—41
Kielce	województwo kieleckie	pl. Zamkowy 1	48—43
Kraków	m. Kraków i województwo krakowskie	ul. Pędzichów 27	332—04
Lublin	województwo lubelskie	ul. Hipoteczna 4	80—56
Łódź	m. Łódź	ul. Parkowa 8	290—40
	województwo łódzkie	ul. Ogrodowa 28a	287—50
Olsztyn	województwo olsztyńskie	ul. Kopernika 48	41—31
Opole	województwo opolskie	ul. Damrota 4	20—11
Poznań	m. Poznań i województwo poznańskie	ul. Dąbrowskiego 12/16	432—31
Rzeszów	województwo rzeszowskie	ul. Grunwaldzka 19	37—25
Ślupsk	województwo koszalińskie	ul. Popławskiego 1	48—98
Szczecin	województwo szczecińskie	Waly Chrobrego 4	40—01
Warszawa	m. st. Warszawa i województwo warszawskie	ul. Senatorska 8	6—20—61

Siedziba	Obszar działania	Adres	Telefon
Wrocław	m. Wrocław	ul. Św. Wita 1	50—71
	m. Legnica oraz powiaty: bolesławiecki, górowski, jaworski, legnicki, lubański, lubiński, milicki, oleśnicki, olawski, strzebiński, sycowski, średzki, trzebnicki, wołowski, wrocławski, zgorzelecki i zlotoryjski województwa wrocławskiego	pl. Powstańców Warszawy 1	70—31
Wałbrzych	miasta: Jelenia Góra, Świdnica i Wałbrzych oraz powiaty: bystrzycki, dzierzoniowski, jeleniogórski, kamiennogórski, kłodzki, lwówecki, noworudzki, świdnicki, wałbrzyski i ząbkowicki województwa wrocławskiego	ul. Kopernika 2	33—79
Zielona Góra	województwo zielonogórskie	ul. Wyspiańskiego biurowiec nr 10	21—21
województwo katowickie			
Bielsko-Biala	miasta: Bielsko-Biala i Cieszyn oraz powiaty: bielski i cieszynski	ul. Krasińskiego 34	21—72
Chorzów	miasta: Chorzów, Katowice, Myslowice, Ruda Śląska, Siemianowice Śląskie i Świętochłowice	ul. Dąbrowskiego 7/9	409—91
Częstochowa	m. Częstochowa oraz powiaty częstochowski i kłobucki	Al. N.M.P. 25	35—89
Rybnik	miasta: Rybnik i Tychy oraz powiaty: pszczyński, rybnicki, tyski i wodzisławski	ul. Powstańców 3	353
Sosnowiec	miasta: Będzin, Dąbrowa Górnicza, Czeladź, Sosnowiec i Zawiercie oraz powiaty: będziński, myszkowski i zawierciański	ul. Nowotki 14	6—14—67
Tarnowskie Góry	m. Bytom oraz powiaty: lubliniecki i tarnogórski	ul. Górnicza 4	312
Zabrze	miasta: Gliwice i Zabrze oraz powiat gliwicki	ul. 3 Maja 3	35—51

2 Zakłady pracy uzyskują bezpośrednio od oddziałów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych informacje, gdzie na obszarze działania oddziału mają siedzibę inspektoraty i jaki jest obszar działania tych inspektoratów.